

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 22/1997 vp

Hallituksen esitys yksityisten alojen lyhyitä työsuhteita koskevan eläketurvan uudistamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 28 päivänä lokakuuta 1997 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 202/1997 vp yksityisten alojen lyhyitä työsuhteita koskevan eläketurvan uudistamisesta.

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä — lakialoitteen 33/1997 vp (Reino Laine /vas ym.) laiksi eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain 3 §:n 2 momentin kumoamisesta, joka on lähetetty valiokuntaan 25 päivänä huhtikuuta 1997, sekä — toivomusaloitteen 181/1996 vp (Esa Lahtela /sd ym.) työeläkkeen kertymäperusteiden muuttamisesta, joka on lähetetty valiokuntaan 14 päivänä maaliskuuta 1996.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Maritta Hirvi ja ylitarkastaja Vilppu Talvitie, sosiaali- ja terveysministeriö
- etuuspäällikkö Seppo Virtanen, Kansaneläkelaitos

- toimitusjohtaja Matti Uimonen ja lakimies Heli Ovaskainen, Eläketurvakeskus
- apulaisjohtaja Helena Luoma, Kuntien eläkevakuutus
- toimitusjohtaja Lauri Koivusalo, LEL Työeläkekassa
- toimitusjohtaja Pentti Kostamo, Työeläkeläistön Liitto
- asiamies Johan Åström, Teollisuuden ja Työnantajien Keskusliitto TT
- johtaja Markku Koponen, Palvelutyönantajat ry
- sosiaalipoliittinen sihteeri Aarne Lehkonen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- sosiaalsihteeri Veikko Simpanen, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- lakimies Matti Koskinen, Kunta-alan ammattiliitto KTV
- puheenjohtaja Nina Mäki-Petäys, Kotitalousyönantajain liitto.

Lisäksi Suomen Liikunta ja Urheilu ry ja Esiintyvien Taitelijoiden Eläkekassa ovat antaneet asiasta kirjalliset lausunnot.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelakia, työntekijäin eläkelakia, lyhytaikaisis-

sa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelakia, maatalousyrittäjien eläkelakia ja yrittäjien eläkelakia.

Työntekijäin eläkelain mukaisten työalojen alle kuukauden pituiset työsuhteet vakuutetaan eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain mukaisesti. Näin meneteltäisiin myös niiden yli kuukauden jatkuvien työsuhteiden osalta, joissa ansiot jäävät alle työntekijäin eläkelain vakuuttamisvelvollisuuden alarajan, joka vuonna 1997 on 1 135,14 markkaa kuukaudessa. Koska kysymyksessä olevat lyhyet työsuhteet tulevat näin lakisääteisesti vakuutettaviksi eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain mukaisesti, työntekijäin eläkelain niin sanottu ketjutussääntö voidaan tarpeettomana kumota.

Lisäksi ehdotetaan, että kotitalouksien teettämä työ vakuutettaisiin pääsääntöisesti eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain mukaisesti riippumatta työsuhteen pituudesta tai palkan määrästä. Kotitalouksien teettämä työ on usein lyhytaikaista, jolloin työntekijän eläkelain mukaisesti vakuuttamiseen tarvittavan vakuutus sopimuksen tekeminen ja ennakkomaksutekniikan käyttö olisivat epätarkoituksenmukaisia. Näin helpotetaan työnantajina toimivien kotitalouksien työllistämismahdollisuuksia. Muuten esityksessä ei ole tarkoitus puuttua nykyisten työeläkelakien soveltamisaloihin.

Eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain mukaisen eläketurvan ehdotetaan karttuvan nykyistä alhaisemmasta vuosiansiorajasta eli 3 582 markasta vuoden 1997 indeksitasossa.

Esityksen mukaan myös työntekijäin eläkelain mukaisten pitkien työsuhteiden vajaista kuukausista kertyisi eläkettä. Tästä syystä ehdotetaan, että kysymyksessä olevien työsuhteiden vajaat kuukaudet olisivat vakuutuksen piirissä ja ne kartuttaisivat eläkettä.

Ehdotetun soveltamisalan laajennuksen vuoksi eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain nimike ehdotetaan muutettavaksi taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkeläiksi. Järjestelmäästä huolehtisi esiintyvien taiteilijoiden eläkekassa, jonka nimi muutettaisiin esiintyvien taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmien eläkekassaksi.

Esityksestä seuraa, että jatkossa kaikista yksityisalojen töistä järjestettäisiin eläketurva siten, että eläkevakuutusmaksu maksetaan jokaisesta palkkamarkasta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 1998 alusta.

Lakialoite

Lakialoitteeseen 33/1997 vp sisältyvän lakiehdotuksen mukaan kumottaisiin eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain 3 §:n 2 momentti.

Toivomusaloite

Toivomusaloitteessa 181/1996 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin työeläkelain muuttamiseksi siten, että jokainen työsuhde kerryttää työeläkettä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä sellaisenaan.

Esityksen perusteluissa todetaan, että työelämä on viime vuosina kehittynyt siten, että määraaikaiset ja lyhyet työsuhteet ovat yleistyneet. Lyhyitä määräaikaista työsuhteita ei voida enää

pitää epätyypillisinä tai poikkeuksellisina. Valiokunta yhtyy tähän näkemykseen. Esityksen mukaan alle kuukauden pituiset TEL-alojen työsuhteet vakuutettaisiin. Vakuuttaminen tapahtuisi TaEL:n mukaisesti. Valiokunta pitää hyvänä sitä, että ehdotetuilla muutoksilla puututaan käytännössä esiintyneisiin tilanteisiin, joissa työsuhteiden pituuksia on jaksotettu alle kuukauden mittaisiksi työsuhteiksi ja näin on välttytty työeläkevakuutusmaksujen maksamiselta.

Lyhyet määräaikaiset työsuhteet ovat tällä hetkellä useille henkilöille vaihtoehto työttömyydelle. Tämä koskee erityisesti nuoria ja naisia. Tässä yhteydessä valiokunta on asiaa käsitellessään kiinnittänyt huomiota siihen, että palkan- saajan vanhuuseläkkeeseen oikeuttavaksi palvelusajaksi luetaan aika siitä alkaen, kun työntekijä on täyttänyt 23 vuotta. Valiokunta katsoo, että jatkossa tulisi selvittää, kuinka hyvin asetettu ikäraja vastaa nykyajan työelämän muuttuneita olosuhteita. Edelleen valiokunta on kiinnittänyt huomiota tilanteisiin, joissa työnantaja lyhyissä työsuhteissa vaihtelee ja henkilön ansiotulot jäävät eri työsuhteissa vuotuisen alarajan alle tai joissa työntekijä tekee työtä vaihdellen eri eläkejärjestelmien piirissä saman työnantajan palveluksessa. Tällöin henkilön eläketurva saattaa jäädä karttumatta.

Esityksen mukaan TaEL:n mukaiseen eläkepalkkaan ei luettaisi työsuhteen päättyessä maksettavaa vuosiloman korvausta. Valiokunnan näkemyksen mukaan säännöksen käytännön vaikutuksia tulee seurata, erityisesti sellaisten henkilöiden osalta, joille lyhytaikaiset työsuhteet ovat pääsääntöinen työskentelymuoto.

Kotitalouksien teettämä työ esitetään vakuuttettavaksi useimmiten TaEL:n mukaisesti riippumatta palkan määrästä tai työsuhteen pituudesta. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että valtakunnallisessa kotitaloustyön työllistämiskokeilussa työnantajan pakollisten sosiaalivakuutusmaksujen verovähennysoikeus koskee vain osaa maata. Kun kotitaloustyö tulee nyt kattavasti eläkejärjestelmän piiriin, korostuvat verovähennysoikeuden alueellisen rajauksen ongelmat. Valiokunnan mielestä kotitalouksien työllistämismahdollisuuksien tukemiseksi on tärkeää, että vakuutusmaksujen maksaminen ja työntekijän henkilö- ja palkkatietojen toimittaminen eläkekassalle ovat menettelyinä yksinkertaisia toimenpiteitä. Kotitaloudet ovat pääsään-

töisesti vain tilapäisiä työnantajia, jotka eivät usein joudu tekemisiin työntekijöiden vakuuttamiseen liittyvien käytäntöjen kanssa. Edellä mainittu koskee usein myös yleishyödyllisiä yhdistyksiä, mm. urheilu- ja nuorisjärjestöjä.

Valiokunta edellyttää, että vakuutusmaksujen suorittamiskäytännöt ja henkilö- ja palkkatietojen toimittamismenettelyt ovat mahdollisimman yksinkertaisia ja työnteettäjän kannalta helppoja ja että näistä käytännöistä tiedotetaan tehokkaasti.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan työmarkkinaosapuolet tarkastelevat lyhyiden työsuhteiden eläketurvan uudistamisen toimivuutta kahden vuoden kuluttua ehdotettujen lakien voimaantulosta. Valiokunnan mielestä edellä perusteluissa esitetyn lisäksi tulee tarkastelussa huomioida myös uudistuksen vaikutukset niin kutsutulla kolmannella sektorilla siten, että arviointi sisältää myös vertailun muiden maiden käytäntöihin.

Valiokunta edellyttää, että hallitus omalta osaltaan kiinteästi arvioi uudistuksen toimivuutta sekä jatkaa eläkejärjestelmän kehittämistä entistä yhtenäisemmäksi ja aukottomammaksi.

Käsittelemiensä lakialoitteen ja toivomusaloitteen suhteen valiokunta on asettunut kielteiselle kannalle.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muuttamattomina,

että lakialoite 33/1997 vp hylätään ja

että toivomusaloite 181/1996 vp hylätään.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Virpa Puisto /sd	Pirkko Peltomo /sd
vpj.	Maija Perho /kok (osittain)	Maija Rask /sd
jäs.	Anne Huotari /vas (osittain)	Juha Rehula /kesk
	Liisa Hyssälä /kesk	Marjatta Vehkaoja /sd
	Timo Ihamäki /kok	Marja-Leena Viljamaa /sd
	Mikko Kuoppa /va-r	vjäs. Marjaana Koskinen /sd
	Hannes Manninen /kesk	Irja Tulonen /kok.

VASTALAUSE

Perustelut

Lakiehdotukset yksityisten alojen lyhyitä työsuhteita koskevan eläketurvan uudistamiseksi ovat myönteisiä. Ne estävät eräillä aloilla esiintyneen keinottelun, jonka tarkoituksena on ollut eläkemaksujen välttäminen. Samalla se on merkinnyt työntekijöiden jäämistä vaille eläketurvaa.

Valiokunnan hyväksymien lakiehdotusten jälkeenkään eläketurva ei ole täysin kattava. Näitä epäkohtia käsitellään valiokunnan mietinnössä. Lakiesitysten hyväksyminen aiheuttaa monilta osin myös käytännön ongelmia ja saattaa toisaalta johtaa harmaan talouden yleistymiseen kotitaloustyön osalta.

Kotitaloustyö tulee nyt kattavasti eläkemaksujärjestelmän piiriin. Näin ollen myös tilapäisestä ja erittäin harvoin toistuvasta lapsenvahdin 100 markan palkkiosta on suoritettava eläkemaksu erikseen tapahtumaa seuraavan kuukauden aikana. Hallinnonin ja maksutoimien kustannukset ovat monissa tapauksissa eläkemaksua suuremmat. Siksi säännöksiä tulisikin voida muuttaa siten, että joko kaikkein pienimmät maksut vapautettaisiin tai ainakin maksu voitaisiin suorittaa kerran vuodessa.

Pidämme myönteisenä, että valiokunta kiinnittää mietinnössään huomiota kotitaloustyön väliaikaisissa tukijärjestelmäkokeiluissa alueellisesti rajatun verovähennysoikeuden aiheutta-

miin ongelmiin. Huomion kiinnittäminen ei kuitenkaan ole mielestämme riittävä, vaan asia olisi tullut huomioida myös ponnassa.

Kun kotitaloustyö tulee nyt kattavasti eläkejärjestelmän piiriin, verovähennysoikeuden piiriin tulevien maksujen määrä nousee merkittävästi. Sen seurauksena kansalaisten asuinpaikasta johtuva eriarvoisuus valtionverotuksessa kasvaa entisestään. Tätä emme voi pitää hyväksyttävänä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että mietinnön ensimmäinen lausuma saa seuraavan muodon:

Valiokunta edellyttää, että vakuutusmaksujen suorittamiskäytännöt, suorittamisaajat ja henkilö- ja palkkatietojen toimittamisen menettelyt ovat mahdollisimman yksinkertaisia ja työntekijän kannalta helppoja ja että näistä käytännöistä tiedotetaan tehokkaasti ja

että välittömästi selvitetään mahdollisuus kotitaloustyön sosiaalimaksujen väliaikaisen tukijärjestelmän mukaisen verovähennysoikeuden laajentamiseen koko maahan.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 1997

Hannes Manninen /kesk
Liisa Hyssälä /kesk
Juha Rehula /kesk

